

GHEORGHE MUSTAȚĂ

**LOGICA VIULUI ȘI A MORTII
ÎN GÂNDIREA LUI EMINESCU**

IAȘI 2014

Prefața: Poet și scriitor Liviu Ioan Stoiciu

Grafica: Pictor Vasile Anghelache

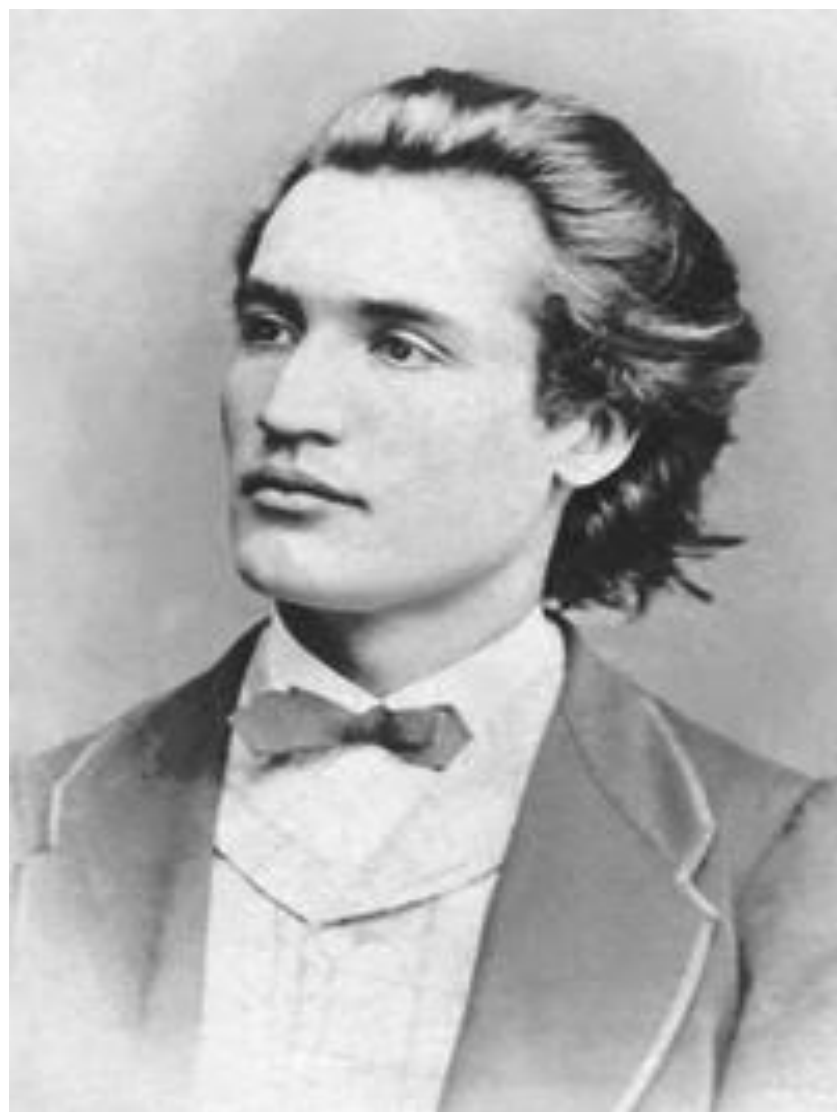
Coperta: Pictor Mihai Chichioacă

Redactare pe computer: Roxana Climescu și Andrei Prelipcean

Imagini foto: Andrei Prelipcean

Descierea CIP

Cu toată dragostea
Lui Mariana și Georgian-Tiberiu

“Viața e germenul morții

Fiecare formă trebuie să degenereze, devine incompatibilă cu timpul, ba chiar în mijlocul curentului vieții sale, putem observa germenii morții sale, tocmai cum știm că, chiar în copilul inocent, fiecare pulsațiune e un pas spre dezvoltare, dar și unul spre mormânt.

Viața e germenul morții – moartea e germenul vieții.”

Mihai Eminescu

Manuscrisul 2285, 128r

I. MĂRTURISIRI

Am văzut lumina zilei la Adjudu-Vechi, pe malul Siretului. În anii copilăriei mele lunca Siretului era cu adevărat un colț de Rai. Așa îmi explic că “*Fiind băiet păduri cutreieram*”¹ și simțeam și eu că: “*Împărat slăvit e codrul,/ Neamuri mii îi cresc sub poale,/ Toate înflorind din mila/ Codrului, Măriei-Tale*”². Mă simțeam vrăjit de codru și pătrundeam adânc în inima sa, alături de fratele meu Vasile. Știam și simțeam că: “*La mijloc de codru des/ Toate păsările ies*”³. Știam de la Eminescu că în freamătul codrului: “*Cucul cânta, mierle, presuri-/ Cine știe să le-asculte?/ Ale păsărilor neamuri/ Ciripesc pitite-n ramuri/ Și vorbesc cu-atât de multe/ Înțelesuri.*”⁴

Noi culegeam lemne pentru foc, dar nu ne săturam să ascultăm concertul păsărilor și să ne bucurăm de răcoarea și freamătul pădurii.

Eminescu era poetul nostru, el ne-a învățat să iubim natura și viața. De altfel, mama ținea o fotografie a lui Eminescu la icoană, iar când eram mici și ne culca, ne recita sau ne cânta poezia *Somnoroase pășărele* și, în loc să ne spună urarea “*somn ușor*”, ne cânta: “*Trece lebăda pe ape/ Între trestii să se culce/ Fie-ți îngerii aproape,/ Somnul dulce.*”⁵ Astfel ne dădea în grija îngerului și ne ura și un somn dulce. Cartea de poezii a lui Eminescu era la loc de cinste, lângă Biblie.

Am văzut Iașul prima dată în 1946, în timpul secetei, în luna iulie, pe o caniculă insuportabilă. Era al doilea oraș pe care-l văzusem, primul fiind târgul Adjud. M-am simțit mic, atât la Mitropolie cât și la Palat și pe străzile fierbinți și aglomerate. A doua oară am venit la Iași în 1957, cu ocazia admiterii la facultate. Am venit cu mai mulți colegi, cu un tren de noapte. Am ajuns dimineața. Am urcat pe la Râpa Galbenă și am făcut un popas, pentru o gustare, la *Grădina de vară* de lângă Complexul studentesc

“Iustin Georgescu”. Am rămas impresionați de măreția și robustețea clădirii Bibliotecii Centrale Universitare; de fapt nu știam ce clădire este. Când am pornit în căutarea facultăților am fost întâmpinați de statuia lui Eminescu. Am descoperit că impresionanta clădire este Biblioteca Centrală Universitară “Mihai Eminescu”. Pe trotuarul de la B.C.U. erau expuse numeroase postere cu pinguini și cu imagini din Antarctica, deosebit de frumoase și de atractive. Renumitul biolog Emil Racoviță intrase în lumea spiritelor și, în onoarea sa erau expuse acele postere. Deși era de la Șurăneștii Vasluiului Emil Racoviță era legat de Iași, unde a făcut școala; a fost elevul lui Ion Creangă. Biblioteca Centrală Universitară, statuia lui Eminescu și posterele au avut un puternic impact asupra noastră. Pentru mine acestea au reprezentat intrarea într-o altă lume, în “cetatea” universitară, pe care trebuia s-o cucerim. Treptat ne-am revenit, ne-am luat inima în dinți și, cu curaj, am înaintat pe bulevardul Copou spre

Universitate. Când am ajuns la Universitate, mi s-a oprit respirația; inima mi s-a făcut cât un purice. Palatul Universității m-a impresionat profund; nu mai văzusem o astfel de instituție de învățământ; m-am făcut mic și am amuțit. Am gândit că pentru a intra în cetatea universitară trebuie să forțezi ușile palatului, dar acestea erau străjuite de **Alexandru Xenopol** și de **Mihail Kogălniceanu**.

Noi credeam că facultățile noastre (Filologie, Istorie, Matematică și Științe Naturale) erau împrăștiate aiurea prin Iași. Când am întrebat și am aflat că toate sunt la un loc am prins curaj. Am gândit că, fiind împreună suntem mai puternici și putem pătrunde cu ușurință în puternica cetate a științei. Și așa a fost să fie; toți am reușit să devenim studenți.

De la intrarea în Iașul Universitar, care ținea atunci de la statuia lui Eminescu și B.C.U. până la Institutul Agronomic “*Ion Ionescu de la Brad*”, la care se adăuga, ca o anexă, Institutul Midico-Farmaceutic “*Gr. T. Popa*” am simțit că patronii

acestui sunt: **Mihai Eminescu, Alexandru Xenopol, Gheorghe Asachi, Ion Ionescu de la Brad și Gr. T. Popa.** Eminescu nu numai că a fost trecut între patroni, fără a fi universitar, dar în inima și în sufletul meu el era simbolul Iașului Universitar. Trebuie să dăm Cezarului ce este al Cezarului; să-l onorăm pe **Luceafărul** poeziei românești care, fără de titluri și de diplome este ctitorul limbii române moderne. Abia în secolul al XXI-lea, prin publicarea celor 45 de **Caiete (Manuscrite)** și prin tipărirea operei publicistice a marelui jurnalist s-a pus în lumină tezaurul lăsat de *geniul* EMINESCU țării sale și românilor de pretutindeni.

Fără teama de a greși pot afirma că Iașul Universitar este asemenea unei celule, care are în centrul său un nucleu format în jurul lui **Eminescu**, a teiului său și a **Parcului Copou**.

Aula Magna a Universității “*Al.I.Cuza*” este închinată lui **Mihai Eminescu**, asemenea celei de la **Biblioteca Centrală Universitară**. În acestea am

audiat multe conferințe în perioada studenției și a carierei mele didactice universitare.

Prima conferință cu adevărat academică, pe care am avut onoarea s-o audiez în Aula “*M. Eminescu*” a Universității a fost cea susținută de eminentul biolog **Constantin Motaș** (Director al Institutului Român de Speologie), în 1962, la puțin timp după eliberarea sa din închisoare. A vorbit despre opera lui **Georges Louis Buffon** (1707 - 1788). Buffon “pana de aur” a Europei, autor al **Istoriei Naturale** în 36 de volume, a uimit contemporanii săi prin opera sa, prin faptul că a introdus în literatură atât lumea animalelor cât și a plantelor. Cu o structură intelectuală de tip enciclopedic și cu un talent oratoric desăvârșit **C. Motaș** a reușit să “electrizeze” o aulă arhiplină cu studenți și profesori. O altă conferință care a avut un important impact asupra sufletului meu și care m-a determinat să mă apropii mai mult de opera lui Eminescu a fost aceea a eminentului profesor

universitar **Ștefan Bârsănescu**, unul dintre corifeii pedagogiei românești. Tot așa, eminentul profesor, eliberat fiind din închisoare și repus în drepturi, încerca să recupereze timpul pierdut printr-o participare cât mai activă la viața academică. Am avut norocul să pot participa la conferința “*Natura în opera lui J.W.Goethe* ” susținută la Casa Universitarilor. Înzestrat fiind cu un har dumnezeiesc de orator și cu o vastă cultură, ilustrul profesor a reușit să ne capteze atenția și să ne poarte prin opera lui **Goethe** punând în lumină unele aspect care nouă ne scăpau. Am rămas profund impresionat și oratorul a deșteptat în sufletul meu un gând nu lipsit de interes: Goethe a fost cu adevărat un titan, dar, dacă profesorul **Bârsănescu** s-ar fi oprit asupra operei lui **Eminescu** ar fi avut de pus în lumină o comoară nețârmurită și neprețuită. Și, în acel timp, nu luam în considerație Manuscrisele Luceafărului poeziei românești.

Gândul că opera lui **Eminescu** mi-ar putea oferi informații bogate despre natură și viață m-a

determinat să mă aplec cu atenție asupra operei sale. Preocupările mele au fost concretizate în pregătirea unui curs festiv destinat absolvenților de la Secția de Biologie a Facultății de Biologie – Geografie – Geologie, cu tema: *Logica viului în gândirea lui Eminescu*. Prelegerea s-a bucurat de succes și am publicat-o în primul volum de *Eseuri de biologie* (2001).

Descoperind cu această ocazie valoarea Manuscriselor lui Eminescu, unele dintre însemnările sale fiind publicate în uriașul și impresionantul volum numit *Fragmentarium*, dar și în alte volume, am extins preocupările mele și asupra logicii morții în gândirea poetului național.

Publicarea *Caietelor lui Eminescu*, în condiții de excepție, facsimilarea lor de către Academia Română, mi-a oferit posibilitatea să descoper omul universal care a fost și rădăcinile geniului său. Eminescu nu poate fi înțeles decât în întregul său, în opera sa nemărginită.

Cu cât răsfoiesc mai mult *Manuscrisele lui Eminescu* cu atât mă simt mai inhibat și îmi pierd curajul de a pune în lumina tiparului însemnările mele privind logica viului și a morții în gândirea poetului. Încurajat fiind de prieteni, încerc să găsesc forma finală; timpul rămas nu-mi permite să revin și iar să revin asupra unor aspecte.

Țin să mulțumesc din suflet tuturor celor care m-au ajutat într-un fel sau altul, pentru gândurile bune pe care mi le-au transmis și pentru ridicarea tonusului moral. Mulțumesc doamnei **Vali Stoian** pentru răbdarea și profesionalismul cu care mi-a citit manuscrisul, și, în mod asemănător domnului prof. univ. dr. **Petru Zugun** și doamnei **Cristina Irimia**, domnului poet scriitor și prieten **Liviu Ioan Stoiciu** pentru veșnicile încurajări și aprecieri și pentru cuvintele frumoase scrise în prefața cărții, precum și domnului **Vasile Anghelache**, un reputat și apreciat pictor și grafician, care m-a onorat oferindu-mi unele dintre creațiile sale pentru a ilustra cartea. Alese

mulțumiri domnului pictor **Mihai Chichioacă** pentru
sprijinul moral și pentru realizarea copertii.
Mulțumesc familiei mele pentru tot sprijinul acordat.

Autorul

II. PREFAȚĂ

EMINESCU IA CEEA CE E ESENȚĂ ÎN LUMEA ȘTIINȚIFICĂ

Nu pot să încep fără să mă laud că sunt consătean cu un mare biolog îndrăgostit de literatură – Gheorghe Mustață, autorul acestei frumoase cărți de știință despre Eminescu (dar și autor al unei cărți cu eseuri despre măr, care acoperă, cu exemple, literatura română). Gheorghe Mustață s-a născut la 6 martie 1938 la Adjudu Vechi (plasa Adjud, județul Putna, azi județul Vrancea), localitate de origine care a fost și a părinților mei (eu am copilărit la Cantonul 248, Halta CFR Adjudu Vechi; casa părintească, în paragină, o mai am la Adjud). Amândoi am avut un tată ceferist (tatăl lui Gh. Mustață era mecanic de locomotivă, tatăl meu era șef de echipă la întreținere de cale ferată, de curiozitate). Sentimental, nu pot să nu amintesc faptul că profesorul universitar ieșean Gh. Mustață are un frate mai mare poet, născut tot la Adjudu Vechi, în

1936, Vasile Mustață (inginer de profesie; având la activ și studii filosofice pe lângă cele politehnice), care a publicat cărți de poezie după Revoluție, îndeosebi sonete (Ion Rotaru l-a inclus în „**O istorie a literaturii române de la origini până în prezent**”). Trebuie să remarc, totodată, că la Adjud locuiesc și scriu doi poeți-profesori Adrian Botez și Paul Spirescu, sau că sunt Cetățeni de onoare ai municipiului Adjud, actorul Ion Dichiseanu și soprana Angela Burlacu-Gheorghiu sau traducătorul Constantin Frosin... Tot la Adjudu Vechi și Adjud, la casa lui părintească, a crescut și s-a educat Vasile Anghelache, grafician, pictor de biserici.

Extraordinar, un biolog adjudean de renume a „îndrăznit” să scrie o carte despre Eminescu – citez din prezentarea făcută pe coperta interioară a cărții sale „**Evoluția prin asocierea și întrajutorarea organismelor**”: *profesorul universitar Gheorghe Mustață a onorat cursurile de Evoluționism, Antropologie, Hidrobiologie, Biologie marină,*

*Saprobiologie și altele, la Facultatea de Biologie de la aceeași universitate. A îndeplinit diferite funcții academice, între care cea de Decan a Facultății de Biologie, Cancelar al Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Director al Stațiunii Biologice Marine „Prof. Dr. Ioan Borcea” de la Agigea (1990 – 2008), care aparține de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași etc. Este Profesor Emeritus, Membru Titular al Academiei Oamenilor de Știință din România și Secretar Științific al Filialei Iași al Academiei Oamenilor de Știință din România... Într-un fel de popularizare a descoperirilor și teoriilor științei, Gh. Mustăță a transformat toate cărțile sale în repere enciclopedice. Nu are nici o rețineră în a elucida sensurile creației în general. A abordat cu succes inclusiv teme mistice, din cele „rămase în taină”, nedelegate, consultându-se cu călugări de o rigoare morală dusă la extrem: am în minte dialogul său, susținut cu argumente ale fizicii de ultimă oră, cu Părintele **Ghelasie Gheorghe** de la*

Mănăstirea Frăsinei, despre „originile lumii” (publicate într-un volum intitulat „**Avva Ghelasie, Cuvântătorul lui Dumnezeu**”, 2005) – făcând împreună mai accesibilă „metafizica”. Gh. Mustață a insistat pe evoluția neîncetată (apropro de titlul cărții sale pomenite) și Părintele Ghelasie, cel care nu crede în evoluție, ci în actul definitiv al Creației Originilor, rememorat prin Harul lui Dumnezeu, prin revelație („*numai Revelația Divină ne poate permite accesul la cunoașterea unor taine*”).

Gh. Mustață – *Pentru mine, a constituit un paradox faptul că multe aspecte privind Căutarea Originilor prezintă elemente comune în gândirea științifică și cea mistică, sau vizează aceleași esențe, chiar dacă interpretările sunt adesea diferite. Biolog fiind, eu văd Cosmosul într-o perpetuă evoluție. Evoluția este pentru mine un dat, o dogmă, care caracterizează nu numai viața, ci întreg Cosmosul. Putem surprinde multiple aspecte evolutive la nivelul structurii profunde a materiei, la nivelul atomului, de*

asemenea putem vorbi de o evoluție a elementelor chimice și chiar a cristalelor, înainte de evoluția ființelor vii, fiecare palier tinzând parcă spre desăvârșire. La care Părintele Ghelasie răspunde ferm: – În această privință, nu cred să găsim puncte comune, deoarece Dumnezeu a Creat Lumea cu adevărat „Întreagă” chiar din Actul Creației... Viața este o permanentă Rememorare a Originilor. Viața este reproducere din Memoriile Originilor. Intervine omul de știință Gh. Mustață, care îi dă dreptate Părintelui Ghelasie: – În biologie există o lege fundamentală, care postulează faptul că „**ontogenia reprezintă o recapitulare scurtă și rapidă a filogeniei**”. Deci, în dezvoltarea individuală, de la celula-ou până la maturitate și chiar până la senectute, pot fi recapitulate anumite etape ale istoriei speciei. Așa cum ați afirmat, Viața este o reproducere din memoriile originilor. Da, întărește Părintele Ghelasie: – În Adâncul Ființei noastre se găsesc Memoriile Originilor, care fără oprire se renasc pe

sine... Și profesorul universitar doctor Gh. Mustăță întărește: – *Fiecare ființă realizează o recapitulare sau o rememorare a originilor, putând adesea să introducă o notă particulară, o conotație de care se va putea ține seama în dezvoltarea altor ființe...* E o plăcere să citești, în această cheie, despre aspecte „ontologice” ale Vieții, sau ale *metafizicii* și să cauți originile în „oceanul de inteligență” cosmic, reprezentat *științific* de Dumnezeu!

Dinspre Eminescu, Gh. Mustăță, natural, l-a citit „ca un om de știință”, entuziast (fără să-i caute hibe în informația științifică acumulată în secolul XIX) – spre deosebire de mine, care îl citesc pe Eminescu „ca scriitor”, cu devoțiune (Eminescu rămâne pe primul loc). Gh. Mustăță îi urmărește lui Eminescu gândirea și lecturile care i-au format-o, sau „prelucrarea ideilor” și intuițiile de geniu: *Structurându-și ideile prin extrapolarea atâtor surse, Eminescu nu împrumută ci sintetizează, creează propriul său sistem de gândire.* Mai exact, Eminescu

ia ceea ce e esență în lumea științifică și filosofică. Acesta e secretul lui Eminescu: găsierea esenței... Prima parte a cărții e dedicată „logicii viului în gândirea lui Eminescu”, partea a doua e dedicată „logicii morții”. Apropo de dialogul profesorului universitar doctor Gh. Mustăță cu Părintele Ghelasie de la Mănăstirea Frăsinei legat de esența cosmogoniei („**Memoria Originilor**”) – scria Eminescu, lămuritor: „*Mai înainte ca această lume să capete existență, exista doar o ființă primordială, închisă în sine; contrariile ființei (sat) și neființei (asat; termen din cosmogonia indiană), ale nemuririi și morții, care s-au derulat abia în succesiunea proceselor creației și devenirii, încă nu existau. Această ființă primordială a fost materia primordială și forța ei eternă imanentă, care exista prin ea însăși, așa încât niciodată nu a avut un început*” ... Pe când nu era nici timp, nici viață și nici moarte, când totul era unul și unul erau toate, completează Gh. Mustăță: *Era nevoie de o scânteie care să declanșeze dezechilibrul, asimetria, să*

declanșeze geneza. Îl citează pe Eminescu: „Dar deodată-un punct se mișcă... cel întâi și singur/ Iată-l/ Cum din chaos face mumă, iar el devine Tatăl!”. Pe când nu exista nimic (Eminescu: *„Când nu se ascundea nimica, deși tot era ascuns.../ Când, pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns”*), explozia primordială (teoria, la modă azi, a Big-Bang-ului; explozia violentă a unei „totalități”) a acelui punct de mișcare a generat lumea, insistă Gheorghe Mustăță, și-l citează din nou pe Eminescu: *„De-atunci negura eternă se desface în fășii/ De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii”*... La început, continuă Gh. Mustăță, *nu era decât principiul nediferențiat „Unul”, care respira fără suflare, mișcat de sine însuși*. Până când *„materia primordială se înfierbântă și o dată cu fierbințeala are loc începutul dezvoltării”*, scrie Eminescu. Iar Gh. Mustăță comentează: *Întunericul ascundea întunericul, dar căldura provocată de asceză (tapas) a dat naștere „Unu”-lui „potențial”*. Din acest germen (potențial)

*se dezvoltă dorința (kama), și această dorință a fost sămânța dintâi a Conștiinței. Sămânța dintâi s-a divizat apoi în „sus” și în „jos”, într-un principiu masculin și feminin... Cum vă place povestea „originii lumii”? Scrie Eminescu: „De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute/ Vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute/ Și în roiuri luminoase izvorând din infinit,/ Sunt atrase în viață de un dor nemărginit”... Ce superb a scris Eminescu, atât de semnificativ, observ eu azi. Iar omul de știință Gh. Mustăță comentează: *Acest dor nemărginit către care tinde universul este ceva asemănător cu tendința internă, cu dorul intern al organismelor de a tinde către progres sau desăvârșire, de care vorbește Lamarck. Acest dor, această tendință este propensiunea către perfecțiunea vieții, în traiectoria sa. Și Gheorghe Mustăță trage o concluzie pe spuză sa: Eminescu nu numai că acceptă ideea evoluției, ci o și generalizează. Întreaga materie, întregul univers se găsește în veșnică schimbare. Acum am înțeles și**

eu ce e ideea evoluției la omul de știință Gh. Mustăță: evoluție egal schimbare (cu schimbarea ar fi de acord și Părintele Ghelasie; întărind că religia revelată a adus legea morală; altfel, dacă vorbim de evoluție biologică în chip absolut, ar însemna să ne așteptăm de aici înainte și la apariția unui nou om, cu ADN evoluat). „*Materia e pururi alta*”, scrie Eminescu – și subliniază: „*relativitate vizionară, asta e tot*”. Iar viața și moartea, scrie Gh. Mustăță, sunt cele două fețe ale aceluiași chip – și îl citează pe Eminescu: „*Din sânul vecinicului ieri/ Trăiește azi ce moare/ Un soare de s-ar stinge-n cer/ S-aprinde iarăși soare./ Părând pe veci a răsări,/ Din urmă moartea-l paște./ Căci toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște*”... Ce simplu! Vă invit să citiți mai departe în prima parte a cărții lui Gheorghe Mustăță.

Dinspre logica morții în gândirea lui Eminescu (partea a doua acestei cărți)... Moartea, scrie Eminescu „*este echilibrarea existenței... viața e germenul morții – moartea e germenul vieții*”. Ce e

viața? „*Un vis al morții eterne*”... În fapt, continuă Eminescu: „*lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spațiu – ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu*”. Adică singura realitate este *spiritul universului*? Nu există trecut, nici viitor, ci numai prezent, care e etern. Eternul nu există fără persoana mea, dacă eu nu exist, nu există nimic, „*etern este tot ce este întotdeauna de față*” (Eminescu). Intervine omul de știință, Gh. Mustăță (cel obsedat de evoluție): moartea e un factor al evoluției, o necesitate inexorabilă înscrisă în om de către însuși programul genetic (gena morții). Scrie Eminescu: „*Ce este lumea? Sclav și rege.../ Închipuiri a lumii sorți,/ Căci viața-ntreagă-a lumii-ntrege/ Un vis e al eternei morți*”... Somnul morții e o trecere din viața trupească în viața sufletească. Spune Eminescu: „*Eu iubesc marmora și moartea. Marmora aprofundează simțirea și gândirea umană, moartea de asemenea*”. Ferească Dumnezeu, însă, „*să mori fără speranță*”, adaugă Eminescu. Căci

„eternă-i numai moartea”... Prin om, scrie Gheorghe Mustață, natura își cunoaște rostul și propria interioritate – și îl citează pe Eminescu: „*Omul conține în el o contradicțiune adâncă. Fiecare om are în sine ceea ce numim noi o destinațiune interioară. Facultatea, puterea, voința chiar de-a dezvolta mereu, de a produce prin sine o viață nouă*”... Odată cu omul, continuă Gh. Mustață, planeta Pământ capătă personalitate și nemărginire...

La finalul cărții, Gh. Mustață atrage atenția că Eminescu, adept al teoriei unității și luptei contrariilor, consideră că frumusețea este rezultatul unui echilibru de putere între părțile componente ale unei ființe (al armoniei dintre aceste părți, chiar dacă ele se află într-o luptă acerbă). „*Frumusețea este cristalizarea durerilor din mijlocul cărora a răsărit o ordine superioară*”, scrie Eminescu. Toată istoria frământărilor interne, continuă Gh. Mustață, *toată lupta crâncenă dintre părțile componente ale unui întreg sublimează într-un cristal cu luciri diamantine,*

*într-o lacrimă – și îl citează pe Eminescu: „O lacrimă, ce cristal” – „Să storci pământul – ah, ce! – să storci tot sistemul solar, nu capeți o lacrimă... Ah, cine-mi spune istoria unei lacrime?”. La această întrebare i-a răspuns biologul Gheorghe Mustață, autorul cărții de față: *Istoria unei lacrime este istoria universului; lacrima vărsată înscrie toată drama contradicțiilor și întreaga luptă, esența tuturor transformărilor și încleștărilor, este cristalizarea tuturor durerilor... Lacrima este esența existenței.**

10 octombrie 2013, București

Liviu Ioan Stoiciu (LIS)

Note

1. **Mihai Eminescu** , 2001, *Opere I, Poezii*, Ed. “*Gunivas*”, Chişinău, *Fiind băiet păduri cutreieram*.
2. Idem, *Povestea codrului*.
3. Idem, *La mijloc de codru*.
4. Idem, *Freamăt de codru*.
5. Idem, *Somnoroase păsărele*.

III. LOGICA VIULUI ÎN GÂNDIREA LUI EMINESCU

Șlefuirea geniului

Este greu să scrii astăzi despre **Eminescu**, Luceafărul poeziei românești, despre care **Mircea Eliade** afirmă că: *„A fost, fără îndoială, cel mai cultivat poet al secolului, singurul care poate fi alăturat lui Goethe (evident, de un Goethe care ar fi murit înainte de 40 de ani). Și tot în Goethe își găsește replica tendința către „om universal”.”*¹

Departate de noi intenția de a analiza poezia lui Eminescu, însă ne propunem să-i detaliem unele elemente ale gândirii sale științifice, așa cum reies din versurile și manuscrisele sale.

Foiletând scrierile sale poți să-ți faci o imagine despre omul complet care a fost și despre aceste manuscrise, care reprezintă *„un vis încremenit”* sau

„întregul unei conștiințe de cultură”, după aprecierea lui **C. Noica**.²

Ce anume l-a îndemnat pe Eminescu să se îndrepte cu o deosebită tenacitate către știință? Despre această tenacitate vorbește **Ion Slavici** în amintirile sale: „*Stăpânit de o neastâmpărată sete de știință omenească, el studia mereu și nu era o ramură de știință omenească pe care nu ținea s-o aprofundeze. Mereu se simțea încă un om neisprăvit, mereu își dădea silința de a se desăvârși sufletește.*”³

Eminescu a fost în primul rând autodidact, dar a avut și o etapă de studiu organizat. În perioada 1869-1874 a urmat, ca student extraordinar, o serie de cursuri, la Viena și Berlin, cu unii dintre cei mai mari oameni de știință ai vremii sale: **H. Hélmholtz**, **E. Dühring**, **E. Brüche**, **J.Hyrtl** etc. Poetul s-a inițiat în multe domenii: fizică, chimie, astronomie, anatomie, fiziologie, drept, economie politică, filosofie, istoria artei etc.

Însă, așa cum apreciază **C. Noica**: „Înainte de a cunoaște gândirea lui Kant și înțelepciunea lumii, Eminescu întâlnește alte câteva lucruri esențiale. Cunoșcuse, în anii copilăriei și adolescenței, pădurea și apele, afecțiunea maternă și asprimile tatălui, binefacerile și îngrădirile școlii, cunoșcuse prietenia, dragostea timpurie, dar și prețul singurătății în sânul firii sau al cărților, cutreierase, adesea pe jos în intimitatea aceea totală cu locurile și așezările, o bună parte din cele trei țări românești, se întâlnește cu omul de aici, cum se întâlnește cu slova românească, înfruntase societatea și normele ei, plătitese cu dezamăgiri și lipsuri răzvrătirile sale, și se trezise citind cu voce tare din Schiller, în câte un pod de grajd dintr-un orășel de provincie.”⁴

Eminescu a avut afinități deosebite pentru anatomie și fiziologie. Așa cum reiese dintr-o scrisoare adresată lui **Titu Maiorescu**, la 5 februarie 1874, poetul își exprima dorința de a trece un examen

de anatomie și fiziologie de tipul „prolegomena” care să-i servească pentru un doctorat de filosofie.⁵

Era nelipsit la experimentele de chimie pe care le făcea **Nicolae Teclu**. Frecvența librăriile și anticariatele, iar atunci când primea bani de acasă cumpăra cărțile pe care le vizase dinainte, și, după ce le citea, le vindea la anticariat.

În caietele poetului apar nume celebre în gândirea bizuită pe fapte și calcul, precum **Galilei**, **Laplace**, **Newton**, **Lamarck**, **Darwin** etc.

Poetul avea o foame continuă de cunoaștere, citea tot timpul. Mai mult decât atât, el realiza o citire foarte rapidă, cuprindea pasaje mari dintr-o dată și avea o mare capacitate de asimilare, după cum remarcă **I. Slavici**.⁶

Din manuscrisele sale se desprinde un nou Eminescu: „*O minte setoasă de a ști, suflet doritor de a împărți altora, inimă revărsându-se în bunătate, ochi puternici, țintind neconținut idealul*”⁷, spune

savantul **Nicolae Iorga**, subliniind cu insistență că „*orice rând din Eminescu merită să fie tipărit*”⁸.

De ce se orienta Eminescu spre știință?

Ca urmare a nevoii lăuntrice de a-și satisface nemărginita sa curiozitate. El încerca să-și clarifice lui însuși înțelesurile cele mai profunde ale lumii, astfel încât, într-o zi, să le poată împărtăși și altora, în forma cristalină și limpede a poeziei. Cu siguranță că poetul a consemnat în caietele sale numai ceea ce trecea prin filtrul personal, numai ceea ce se potrivea gândirii sale sau îi stârnea în mod deosebit curiozitatea. Îi poți surprinde stilul în **Sărmanul Dionis**. După ce făcea nenumărate însemnări, care mai de care mai interesante și mai neobișnuite, Eminescu le pune cap la cap, de parcă se legau între ele, apoi nota cu rapiditate, pe întuneric, în al său **Fragmentarium**, însemnări pentru mai târziu.

În cele de mai jos încercăm să înțelegem pe deplin modul în care Eminescu acumula informațiile și le prelucra.

„Când eram încă la Universitate aveam o ciudată petrecere. Îmblam adesea ziua pe uliți, stând numai pe ici acolo la câte un anticar și răscolindu-i vechiturile, luam din cărțile lui ce-mi părea mai bizar și mai fantastic – și venind apoi acasă, citeam și traduceam într-un caiet numit fragmentarium toate pasajele câte-mi plăceau. Locuiam într-un sat, aproape de orașul universitar, împrejurul locuinței mele foarte liniștite, căci printr-un hazard locuiau în acea casă numai moșnegi bătrâni. Acolo noaptea după ce astupam soba, citeam și traduceam spre propria mea plăcere ceea ce am spus mai sus. Apoi deodată pare că mi se lumina mintea. Intram în labirintele acelor ciudate povești ce le citisem, un tablou cerea pe altul, o întâmplare pe alta. Atunci stingeam lumânarea ca să (nu) mă supere în umbrele mele viziuni, eu scriam iute prin întuneric în fragmentarium tablourile sau viziunile ce-mi treceau prin minte ...”⁹

Eminescu trăia, cu siguranță, euforia descoperirii unor noutăți științifice, și, după clarificarea și fixarea lor, simțea nevoia să le immortalizeze în versuri de o claritate și profunzime nemaiîntâlnite.

Și câtă dreptate avea poetul când consemna, în manuscrisul 2258:

*„Ideea, cum vine, trebuie scrisă, căci, deși te sumești a o ține minte, însă senvechește se palifică în cap astfel încât, în loc d-o gândire de aur strălucitor, batem o monedă ștearsă, care sună fals când o pui pe hârtie ”.*¹⁰

Cum și-a format Eminescu concepția despre lume și viață? Citind mereu. Citind și extrăgând numai ceea ce îl atrăgea, numai ceea ce se potrivea gândirii sale. A mers întotdeauna la origini, la cei mai mari oameni ai timpului său și la cele mai mari culturi. În mod direct sau indirect, el a pătruns în filosofia indiană și cea budistă.